»Suomen *hamppu, heinä, herne, kaura, ohra, pellava, ruis, vehnä, villa* y. m. s. sanain eri merkityksenvivahduksista« (Viritt. 1918, lk. 1 – 23), »Alkusuomen genitiivi absoluuttisen nimen apuglossana« (MSFOu 1920, eritrükina Hels. s. a.). *T.*

TUURAND, Aleksander, kunstnik-dekoraator, sünd. 25. IX 1888 Tartus käsitööline pojana, omandas üldhariduse kohalikus vene kirikukoolis ja õppides hiljemini erateel Kunsti alal omandas ta esimesed teadmised aa. 1903 - 05 Tartu Saksa Käsitööliste Seltsi joonistamiskursustel R. v. z. Mühlen'i juhatusel, õppis selle järel aa. 1906 - 07 F. v. Bazzan'i juures ja sai viimase soovitusel koha »Vanemuise« teatris. K. Menning'i (vt.) algatusel ja »Vanemuise« eestseisuse toetusel reisis T. a. 1912 Berliini ja täiendus seal A. Reimann'i kunstikoolis kuni aprillini 1914, mil Tartu tagasi asunud uuesti tegevusse astus »Vanemuises«; puhkenud ilmasõda ei võimaldanud tal siin pikema aja kestes oma võimeid väljendada. A. 1921 sai T. dekoraatoriks Draamateatris Tallinnas ja 1924. a., selle teatri likvideerimise järel, »Estoonias«, kus ta on olnud tegev tänini (1929). Äratanud laiemat tähelepanu juba »Vanemuises« oma dekoratsioonidega näidendeile »Kalevipoeg ja Sarvik« (F. Karlson), »Parvepoisid« (Teuvo Pakkala), »Inimsõber« (Ibsen) ja operetile »Geiša«, pani T. end oma mitmekülgse loominguga täies ulatuses maksma siiski alles Tallinnas, leides parima teatrikunstnikuna võrdlemisi lühikese aja kestes üldise tunnustuse. Selles loomisjärgus on erilise tähelepanu osaliseks saanud tema dekoratsioonid järgmistele näiteteostele: Draamateatris »Juudit« (A. H. Tammsaare), »Hans Pilvelõhkuja« (P. Apel), »Caesar ja Kleopatra« (B. Shaw), »Orleani neitsi« (Schiller), »Kuningas Nälg« (L. Andrejev), »Maria Stuart« (Schiller), »Voyzek« (G. Büchner), ja vabaõhuetendustel »Oedipus« (Sophokles), »Salome« (O. Wilde), »Ohver« (R. Tagore); »Estoonia« teatris »Imesteldav Crichton« (R. Barrie), »R. U. R.« (K. Čapek), »Patt« (ehk »Uim«, A. Strindberg), draama »Lindprii«, »Kohtumõistja Simson« (H. Raudsepp), ooper »Padaemand«, »Punane veski« (F. Molnár), ooper »Lohengrin«, »Sinimandria« (H. Raudsepp) ja ballettpantomiim »Roheline flööt«. — Üldiselt iseloomustavad T.-i loomingut kompositsiooniline leidlikkus ja ideerikkus, peen täiskõlaline värvigamma, painduvus näidendite dikteeritud ülesannetele kohanemisel ning hästiarenenud võimed nende ülesannete kunstilisel teostamisel.

Isikl j. m. saadud andmed. *A. V.*

TUVE, vaimulik ja riigimees, oli pärit Taani soost ja valiti a. 1214 Ribe piiskopiks, mis ametis ta toimis suure osavusega, võideldes eriti tsölibaadi maksmapaneku eest. Selle järel, kui Lundi ppiisk. Andreas Sunonis (vt.) oli lahkunud Eestimaa asehalduri kohalt ja tagasi pöördunud Taanisse, võttis T., kes Andreasega oli olnud lähemas ühenduses, enda peale misjoni- ja riikliku organiseerimistöö jätkamise Eestimaal. Arvat. suvel 1222 on ta Tallinna jõudnud. Juba järgneval talvel tungisid mandri eestlased Tallinna kallale ja ainult suure vaevaga pääsesid piiskopp ja ta sõjaväed pealetungijate eest. T. organiseerimistööst Eestimaal pole midagi teada ja on koguni kaheldud, kas ta üldse Eestimaal on viibinud. A. 1223 pöördus ta tagasi Taanisse, kus ta teotses koos kun. Waldemar II-ga (vt.) Bornhövedi lahingus a. 1227 vangistati ta ja Ribe toomkapiitel oli sunnitud ostma talle vabaduse. Dominiiklaste klooster Ribes on tema asutatud. — T. suri 26. II 1230.

C. F. Bricka, Dansk Biogr. Lexikon XVII (1903); Läti Henriku kroonika (ed. W. Arndt, *Scr. rer. Germ. XXIII*); E. Pabst, Heinrich's v. Lettland Livl. Chronik (1867); R. Hausmann, Das Ringen der Deutschen u. Dänen um den Besitz Estlands (1870); H. Olrik, Konge og Praestestand i den danske Middelalder, II (1895).

A. R. C.

TÜLK (kirikuraamatu järgi **Tilk**), **Jakob,** seltskonnategelane ja kirjamees, sünd. 25 IX 1830 Pärnumaal Uulu mõisas aidamehe pojana, omandas Pärnus alghariduse, õppis 1854. a.-ni Tartus maalermeistri Redlin'i juures ametit ja teotses mõnd aega maalrina. Hiljemini astus ta Lätimaal ühe rüütelkonna maamõõtja teenistusse, täiendus teoreetiliselt Tartu ülikooli juures, õiendas a. 1867 maamõõtja eksami ja nimetati Liivimaa rüütelkonna maamõõtjaks. A. 1873 asus T. Strassburgi ülikooli filosoofiat ning matemaatikat õppima, viibides seal 2 a. ja olles teisel õppeaastal ühtlasi assistendiks meteoroloogia alal, õppis siis järgm. suvisemestril Genfi ülikoolis matemaatilisi teadusi, geoloogiat ja zooloogiat ja aa. 1875—76 Pariisis matemaatikat, keemiat ja matemaatilist täheteadust. Tartu tagasi jõudnud, andus T. seltskonnategevusele, toimides Eesti Kirjameeste Seltsis kõnelejana, raamatukogu-hoidjana ja aastaraamatu kaastoimetajana. E. Kirjam. S.-i toimetuste seerias avaldas ta järgmised raamatud: Kerged ja lühikesed Geomeetria õpetused (Tartu, 1879), Maamõetmise õpetus. Iga Eesti põllumehele (*ibid.*, 1879), Esimesed Geomeetria õpetused (*ibid.*, 1880), Wiisika-õpetus (*ibid.*, 1881), Weike weeloodija ja kala kaswataja (*ibid.*, 1884). Peale H. Treffner'i (vt.) eragümnaasiumi asutamist (1883) oli T. selles matemaatika õpe-